

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

Dilfuza Kushanova¹

Jaxongir Tog'ayev²

¹Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish
hududiy markazi o'qituvchisi

²Payariq tumani o'qituvchisi

BARKAMOL SHAXSNI TARBIYALASHDA MILLIY-MA'NAVIY MEROSDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Annatsiya. Markaziy Osiyo mutafakkirlarining boy ilmiy merosi nafaqat mintaqa ilm-fanini rivojlantirishga, balki dunyo sivilizatsiyasi rivojiga katta hissa qo'shganligi butun dunyo tomonidan tan olingan. Xususan, al-Xorazmiy, Ibn Sino, Beruniy, Farobiy va boshqa mutafakkirlarning ijodi natijalari bir necha asrlardan buyon dunyo ilm ahliga xizmat qilib kelmoqda. Barkamol avlodni tarbiyalashda ushbu ilmiy merosdan keng foydalanish masalalari mazkur maqolada o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: Ilm-fan, madaniyat, yuksalish, uyg'onish davri, ijtimoiy hayot, iqtisodiy hayot, feodal, ta'lim, tarbiya, ma'rifatparvar, ijod, adib, mutafakkir, Markaziy Osiyo, O'rta Osiyo, Yaqin Sharq, O'rta Sharq, G'arb, Renessans, Movarounnahr, Xuroson.

Markaziy Osiyo xalqlari milliy ma'naviyati takomil bosqichlari bu o'lka xalqlari madaniy taraqqiyot jarayoni bilan bevosita bog'liq. Xalqimiz madaniy taraqqiyoti o'ta murakkab tarixiy hodisalar majmuini tashkil etib, o'z ichiga bir necha ming yilliklarni qamrab oladi. Ana shu murakkab va ko'p ming yillik ma'naviy taraqqiyot jarayonlari milliy ma'naviyatimiz rivojlanishining mustahkam poydevori bo'lib hisoblanadi.

IX-XII asrlar davomida Movarounnahr butun musulmon olamida ilmiy-madaniy jihatdan eng rivoj topgan o'lkasi sifatida mashhur bo'lib, bu yerda qadimiy an'analar bilan arab, fors, qisman hind hamda qadimgi Yunon ilmiy-madaniy an'analari qorishuvi asosida islomiy falsafiy va tabiiy ilmlar – asronomiya, matematika, tibbiyot, kimyo, dorishunoslik, jo'g'rofiya kabilar rivoj topdi. Bu yerda maxsus hadisshunoslik va islom fiqhshunoslik maktablari shakllanib, tarixshunoslikda ham muhim asarlar vujudga keldi. Bu davr ma'naviyatining muhim tomonlaridan biri shundaki, olim, donishmand, shoirlarning ko'pchiligi qomusiy bilimlarga ega bo'lib, ilmlar bir-biridan ajralmas, uzviy bog'liq holda mavjudligi xarakterli edi. Butun Sharqda bo'lgani kabi Muvarounnahrda ham ilm-fan va ma'rifat sohasida o'z xizmatlari bilan dunyoga mashhur bo'lgan faylasuf va munajjim, matematika, fizika, tibbiyot, tarix, til va adabiyot, pedagogika sohasida ilmiy merosi bilan nom qoldirgan al-Xorazmiy, Abu Nasr Farobiy, al-Farg'oniy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino kabi qomusiy olimlar yetishib chiqdi. Ular o'z ilmiy ishlarida axloq-odob masalalariga ham katta e'tibor berdilar. Bularda ilgari surilgan g'oyalar insonning ham aqliy, ham axloqiy jihatdan kamol topishida pedagogik fikr taraqqiyotida katta ahamiyatga ega bo'ldi. Shuningdek, Sharq Uyg'onish davrida sof pedagogik asarlar yaratib, ta'lim va tarbiyada inson yetukligining xususiy va umumiy yo'llari haqida o'lmas ta'limoti bilan nom qoldirgan tarbiyashunos olimlar ham maydonga keldi.

IX-XII asrlarda Markaziy Osiyoda tarqalgan va rivojlangan tasavvuf ta'limotlari, oqimlari ham jamiyat ma'naviy hayotining rivoji uchun xizmat etib, uning o'ziga xosligini belgilashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Ma'lumki, G'arb adabiyotlarida Yevropa mamlakatlarida keskin madaniy yuksalishga olib kelgan XV-XVI asrlarni Renessans – Uyg'onish davri nomi bilan yuritadilar. Biroq ko'pchilik mualliflar Sharqda shunday jarayon bo'lganligidan ko'z yumadilar. Holbuki, IX-XII asrlarda Markaziy Osiyoda Yevropadan bir necha asrlar ilgari madaniy yuksalish yuz berganini hech kim inkor eta olmaydi. U Yevropadagidek yangi siyosiy-iqtisodiy jarayon, ya'ni burjua munosabatlarining vujudga kelishi bilan bog'liq bo'lmas-da madaniyat tarixida o'lmas iz qoldirdi va Yevropa Renessansining vujudga kelishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Davlatimiz aholisini oltmish to'rt foizidan ko'prog'ini yoshlar tashkil etadi. Bu esa yoshlardagi ilm-fan, madaniyat, san'at saport sohasida shuncha imkoniyat, salohiyat degani. Ammo bu salohiyat va imkoniyat shunchaki ro'yobga chiqib qolmaydi. Bu imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish ta'lim-tarbiya jarayonida shakllantiriladi va rivojlantiriladi. Bu borada ta'lim sohasida olib borilayotgan keng qamrovli islohatlar bugun o'z samarasini bermoqda. O'zbekistonda inson omiliga e'tibor tubdan ijobiy tomonga o'zgardi ya'ni yuksak bilim saviyaga ega kadrlar, muttahasislarni tarbiyalashda ta'lim-tarbiya uzviyligiga katta e'tibor qaratilib, zarur shart-sharoit va imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Zero, ta'lim-tarbiya ong mahsuli bo'lib, ota-bobolarimiz qadimdan inson kamolati, millat ravnaqiga asosiy omil sifatida ilmu-ma'rifat va ta'lim – tarbiyani e'tirof etganlar, unga amal qilganlar. Bu borada doimo ta'lim-tarbiya uzviyligi, hamohangligi to'g'risida, ahamiyati xususida o'zlarining qarashlarini, fikrlarini bildirib kelganlar.

Xalqimizning boy merosi o'zida ijtimoiy hayotning barcha sohasiga oid ajdodlarimizning ko'nikmalarini, yutuqlari va tajribalarini mujassam etadi. Shuning bilan birga, yoshlarda ajdodlarimiz merosiga nisbatan hurmat hissini uyg'otib, bu merosini

yangicha talqin qilib, zamon talablari asosida boyitish va kelajak avlodga yetkazish zaruratini uygʻotadi.

Sharqning ulugʻ allomalari farzand tarbiyasiga asosiy masala sifatida qarab, ularning diqqat markazida boʻlgan va bu mavzu yuzasidan qarashlarini oʻz asarlarida bayon etganlar. Masalan, mashhur hind masali “Kalila va Dimna”, Nizommulkning “Siyosatnoma”, Amir Temurning “Temur tuzuklari”, Nosir Xusravning “Saodatnoma”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilik”, Mahmud Qoshgʻariyning “Devoni lugʻotit turk”, Ahmad Yugnakiyning “Hibat-ul- haqoyiq”, Alisher Navoiyning “Mahbub-ul qulub” asarlari, shuningdek, Abulqosim Firdavsiy, Abu Abdullo Rudakiy, Sakkokiy, Abdurahmon Jomiy va shu kabi koʻplab allomalar merosida bola tarbiyasiga oid ilmiy-falsafiy fikrlarni uchratish mumkin.

Oʻzbekistonda erkin huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini qurish yoʻlidan ildam qadamlar bilan odimlar ekanmiz, bu jarayon uzoq yillarni talab qilishini eʼtiborga olsak, bunday ulkan vazifa yosh avlod zimmasiga tushishi aniq. Shuning uchun ham yoshlarni taʼlim-tarbiyasi, ularni zamonaviy, dunyoviy bilimlarni egallashlari uchun yaxshi sharoit yaratish masalasiga Yurtboshimiz doimiy eʼtibor qaratib kelmoqdalar. Yoshlarimizning hayot tarzini yaxshilash, salomatligi, bilim olish, kasb-hunar egallashi bilan bogʻliq ulkan imkoniyat va imtiyozlar yaratish borasida hukumatimiz tomonidan juda koʻp qonunlar, qarorlar va farmonlar qabul qilinib davlat dasturlari ishlab chiqilmoqda.

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, har tomonlama yetuk barkomol avlodni tarbiyalashda maʼnaviy meros eng muhim omillardan boʻlib hisoblanadi. Shu bilan bir qatorda bugungi kunda barkomol yosh avlodni tarbiyalashda milliy maʼnaviy merosdan foydalanish oʻz ahamiyatini yoʻqotmay balki, tarbiya jarayonida undan foydalanish imkoniyatini kuchaymoqda. Bunday gʻoyalarning mustaqil Oʻzbekiston yoshlarini maʼnaviy kamolga yetkazishida ahamiyati katta.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taʼminlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi. – T.: “Oʻzbekiston”, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qatʼiy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi boʻlishi kerak. – T.: “Oʻzbekiston”. – 2017. –
3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “Oʻzbekiston”, 2017. – 488 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – T.: “Oʻzbekiston”, 2018.
5. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. – T.: «Maʼnaviyat», 2008.
6. Mamashokirov S. va boshqalar. Oʻzbekistonda yangi jamiyat qurilishining gʻoyaviy-mafkuraviy masalalari. (Oʻquv-uslubiy qoʻllanma). – T.: 2004.
7. Otamurodov Gloaballashuv va milliy maʼnaviy xavsizliklik. – T.: «Oʻzbekiston», 2013.